

1ST INTERNATIONAL
**CONGRESS OF HUMAN AND
SOCIAL SCIENCES RESEARCH**

1. ULUSLARARASI
**İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI KONGRESİ**

**PROCEEDING BOOK
&
BİLDİRİ KİTABI**

**23-25
KASIM
NOVEMBER
2018**

**BANDIRMA
ONYEDİ EYLÜL
ÜNİVERSİTESİ**

I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi
23-25 Kasım/November 2018

Editör / Editor

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YİĞİTOĞLU

Kongre Onursal Başkanları / Honorary Heads of Congress

Prof. Dr. Refik POLAT, Karabük Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Rektörü

Kongre Başkanı / Chair

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YİĞİTOĞLU (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Editörü)

Kongre Koordinatörü / Coordinator

Doç. Dr. Hayrettin KESGİNGÖZ (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Sekreteryä / Secretariat

Mustafa Süleyman ÖZCAN

Düzenleme Kurulu / Organizing Committee

Dr. Öğr. Üyesi Ö. Faruk HABERGETİREN (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Doç. Dr. Halim GÜL (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Doç. Dr. Erhan TECİM (Necmettin Erbakan Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Doç. Dr. Üyesi Hamdi KIZILER (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Dr. Öğr. Üyesi Ersin MÜEZZİNOĞLU (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul TEZCAN (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Dr. Öğr. Üyesi Yakup KOÇYİĞİT (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Selim YILMAZ (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Dr. Öğr. Üyesi Şükrü MADEN (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Dr. Öğr. Üyesi Nevzat Sağlam (Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

- Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ÖZCAN (Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet HABERLİ (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Alan Editörü)
Dr. Cennet GÖLOĞLU DEMİR (MEB, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)
Öğr. Gör. Can DOĞAN (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)
Öğr. Gör. Yılmaz BACAĞLI (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Bilim Kurulu /Hakemler/ Scientific Committee

- Prof. Dr. Thomas G. FRASER (University of Ulster)
Prof. Dr. Jaime De Pablo VALENCIANO (Universidad De Almeida)
Prof. Dr. Jose Ramos Pires MANSO (Universidade De Beira)
Prof. Dr. Jose Luis MIRALLO (University of Zaragoza)
Prof. Dr. Georgi MARINOV (University of Economics Varna)
Prof. Dr. İ. Erkinay TOKTOGULOVA (İ. Razakov Kırgız Devlet Teknik Üniv)
Prof. Dr. Mohammad ORAYF (King8 Abdulaziz University)
Prof. Dr. S. Nur KERİMKULOVIÇ (İ. Razakov Kırgız Devlet Teknik Üniv)
Prof. Dr. Fahrettin ATAR (Karabük Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf BUDAK (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan COŞKUN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Faruk KARACA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Omirkhan ABDILMANULY (Al-Farabi Kazakh National University)
Prof. Dr. Salih ARIC (Van 100. Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. Casim AVCI (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Nurettin GEMİCİ (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa GÜLER (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Zekai METE (Bandırma Onyediy Eylöl Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali AYTEN (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan KAPLAN (İbn-i Haldun Üniversitesi)
Prof. Dr. Asim YAPICI (Çukurova Üniversitesi)
Prof. Dr. Muammer CENGİL (Hitit Üniversitesi)
Prof. Dr. Levent AYTEMİZ (Karabük Üniversitesi)

Dr.	Necdet SUBAŞI
Doç. Dr.	Almasbek MAULENOV (Al-Farabi Kazakh National University)
Doç. Dr.	Roza UMIRBEKOVA (Al-Farabi Kazakh National University)
Doç. Dr.	Zhulduz ESIMOVA (Al-Farabi Kazakh National University)
Doç. Dr.	Halil TOKCAN (N. Ömer Halis Demir Üniversitesi)
Doç. Dr.	Şaban ÇETİN (Gazi Üniversitesi)
Assoc. Prof.	Maciej MILCZANOWSKI (Information Technology University)
Assoc. Prof.	Ihor HURAK (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University)
Assoc. Prof.	Saim KAYADİBİ (International Islamic University Malaysia)
Dr. Öğr. Üyesi	Mehmet HABERLİ (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	Ali YILDIRIM (GOP Üniversitesi)
Doç. Dr.	Recep ÖNAL (Balıkesir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	Mustafa YILDIZ (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	Abdulkadir ATAR (Karabük Üniversitesi)
Prof. Dr.	Fahrettin ATAR (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	İ. Hakkı İMAMOĞLU (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	Aladdin GÜLTEKİN (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	M. Sami ÇÖLLÜOĞLU (Karabük Üniversitesi)
Dr.	Sahl DERCHAWI (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	Kasım ERTAŞ (Şırnak Üniversitesi)
Dr.	Engin DEMİR (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	Ergin ÖGCEM (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Karabük Üniversitesi Yayınları 34

ISBN: 978-605-9554-31-2

Aralık 2018

I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi
23-25 Kasım/November 2018

Hüseyin Vassâf Bey'in Sefîne-i Evliyâsı'nda Mûsikîşinas Mutasavvıflar

Türkân Uymaz

Dr. DEÜ. İlh.Fak./ uymazturkan@yahoo.com

Öz

Bu çalışma Osmanzâde Hüseyin Vassaf Bey'in "Sefine-i Evliyâ-yı Ebrâr, Şerh-i Esmâr-ı Esrâr" adlı sufiler ansiklopedisi niteliğindeki eserinde biyografisi, hatıraları, kemalâtı ve eserlerine yer verilen mutasavvıfların içinden aynı zamanda mûsikîşinas olan zatların belirlenerek, bu zatlar hakkında gerekli ilave bilgilerin eklenmesi yoluyla, Klasik ve Dînî mûsikîmizin tarihsel gelişimi, değişimi ve musikiyle iştiğal eden mutasavvıfların bağlı buldukları tarikatlara göre sınıflandırılabilmesi ve bu yolla tarikatların sanat, kültür ve mûsikîye bakış açılarından, icra farklılıklarına, repertuarlarından, güftelerdeki mana özelliklerine kadar pek çok olgunun ortaya konulabilmesi adına hazırlanmıştır. Sefine-i Evliya toplam 5 ciltlik bir teracim kitabı niteliğinde bir kaynak eserdir. Bu eserin her cildinde aynı zamanda musikişinas olan pek çok mutasavvıf belirlenmiş, ilave bilgiler eklenerek ciltlere göre ayrı ayrı derlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vassaf, Sefine, musiki, mutasavvıf, tasavvuf musikisi, musiki tarihi, evliya.

**Musical Artists Named in "Sefine-i Evliya" which was written from Mr.
Hüseyin Vassaf**

Türkan Uymaz

DEU, Faculty of Teology, uymazturkan@yahoo.com

Abstract

This study has been prepared for determining the Sufis, who are also musical artists, as included with the biographies, memories, perfections, and works in the book of Osmanzade Hüseyin Vassaf Bey named "Sefine-i Evliya-yı Ebrar, Şerh-i Esmar-ı Esrar" serving as an encyclopedia of Sufis; and classifying those individuals based on the historical development and change of our Classical and Religious music and based on the religious orders that the Sufis engaged in music are devoted to, by way of including necessary additional information about them; and for presenting many facts ranging from the religious orders' viewpoints towards art, culture, and music to their differences in performance, from their repertoires to meaning characteristics in lyrics. Sefine-i Evliya is a work of source characterized as a translation book consisting of totally 5 volumes. Furthermore, many Sufis, who are also musical artists, were determined in each volume of this work; and they were compiled separately based on the volume by including additional information.

Keywords: Vassaf, Sefine, music, Sufi, Sufi music, musical history, Evliya.

Giriş

Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr, Şerh-i Esmâr-ı Esrâr; Sultân II. Abdulhamîd Han zamânında Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi, Mühimme Odası görevlilerinden Mehmed Sami' es-Sünbülî tarafından kaleme alınmış, 1316/1900 yılında basılmış 54 sayfalık bir kitapçık olan, belli başlı tarikatların silsilelerinin yazılı olduğu, "Esmâr-ı Esrâr"ı şerh etmek maksadıyla yazılmaya başlanmış, ancak Vassaf Bey tarafından hacim ve içerik bakımından çokça genişletilerek, içinde "Esmâr-ı Esrâr" da olan bambaşka bir eser haline gelmiştir.

Esmâr-ı Esrâr'da ismi geçen bütün zâtlara ilâveten, bahsi geçen tarikatlerin pirinden, bütün postnişinlerine, halifelerine kadar ve ayrıca o tarikata mensûb dervişân hakkında da bilgi veren, meşhur ve önemli şahsiyetlerin hayatı ve eserlerinin de yer aldığı, hem yazılı, hem canlı kaynaklara ve yazarının yaşamı boyunca bizzat tanıklık ettiği hatıralarına dayalı, beş büyük ciltlik bir eser hâline gelerek, mükemmel bir terâcim kitabı niteliğini kazanmış, önemli bir kaynak eserdir. Bahsi geçen zâtların kısa biyografisinden ziyâde, mesleği, tarikatı, tekkesi, edebî yönü, kültür ve sanatla ilişkisi, eserleri, talebeleri, hocaları, varsa resmî görevi, çevresi, mânevî yönü, ilmî çalışmaları, edebiyat ve mûsikî gibi alanlara da vâkıf ise, bu eserlerden örnekler ve bu mutasavvıflardan menkıbeler gibi, 2000 civarında şahsiyet hakkında pek çok bilgiyi ve yazar tarafından çekilmiş fotoğrafları içeren Sefîne-i Evliyâ; Hüseyin Vassâf Bey tarafından 15 Şubat 1318/1902'de yazılmaya başlanmış ve 25 Safer 1342/1923 târihinde müsveddesi tamamlanmıştır.

Çalışmamızın çok hacimli olmaması açısından, bu eserde yer alan nutk-ı şerifleri bestelenen diğer mutasavvıf şairlerle ilgili çalışmamızı ayrıca yayınlayacağız. Vassâf Bey eserini, büyük ölçüde tarikatlara göre ayırarak sınıflandırmış olduğundan, biz de Sefîne-i Evliyâ'nın beş cildinde de zikredilen mutasavvıf mûsikîşinasları ciltler bazında bir sırayla sunmayı uygun gördük.

1. Ciltte Adı Geçen Mûsikîşinâs Mutasavvıflar :

Şeyh Hayrullâh Tâceddîn Efendi¹

Dînî eser bestekarı ve şair olarak tanınan Rufâî şeyhi Hayrullâh Tâceddîn Efendi'nin mûsikîşinaslığı hakkında Hüseyin Vassâf Bey, Sefîne-i Evliyâ'da; "İlm-i mûsikîye de intisâbı olup, Hz. Hüdâyî Âsitânesi zâkirbaşlığı da uhdesindedir." (Vassaf, 2006: 252 - 254) demektedir. Sadettin Nüzhet Ergun, ise bir süre Hüdâyî Âsitânesi'nde zâkirbaşılık yapan Nazıfbeyzâde Hayrullah Zekâî Efendi ile Hayrullah Tâcettin Efendi'nin karıştırıldığını söyler. (Ergun, 1943) Bu zât Rufâî tarikatı erenlerinden Üsküdarlı Şeyh Seyyid Nûri Efendi'nin oğlu ve halifesi olan, Üsküdar'da Çarşamba Tekkesi de denilen Kurban Nasuh Rifâî Tekkesi şeyhi Tefvik Efendi'nin olması hasebiyle "Şeyh Oğlu" nâmıyla anılmaktadır. Tâcî mahlasıyla yazdığı nutk-ı şerifleri vardır. 1300/(1883) târihinde Üsküdar'da doğar. Rifâîzâde Seyyid İbrâhim Efendi'den Rifâî hilâfeti alarak 1899'da babasının vefatı üzerine Kurban

¹ Mehmet Hayrullah Tâceddin Yalım

Nasuh Rifâî Tekkesi şeyhliğine, tekkenin imâmet ve hitâbet görevlerine getirilmiştir. Malak Hâfız lakabıyla tanınan Debbâğlar Mescidi imamı ve zâkirbaşı Hüseyin Efendi ve Neyzen, Sînekemânî ve Tanbûrî Halim Efendi'den Dînî Mûsikî, Bedevî şeyhi Ali Baba'dan mevlid meşketmiş, kendi şiirlerine yaptığı dinî bestelerinin yanı sıra bazı şiirleri farklı bestekârlarca da bestelenmiştir. Tâceddin Efendi 7 Ekim 1954 tarihinde Üsküdar'da vefat etmiştir.(Özcan, 2013) Besteleri arasında; kendi güftesi olan Hüseyinî Muharrem İlâhisi "Câm-ı muhabbet içtik Hüseyinîyiz Hüseyinî", Güftesi Emir Sultan'a ait olan Rast Makamındaki "Gerçek âşıklara salâ denildi" ve Derviş Himmet güftesiyle bestelediği, yine Rast makamındaki "Uyan be hey gâfil hâb-ı gafletten" ilahileri, bestekârlıktaki ustalığını gösteren eserlerdir. (Şimşek, 2012)

Şeyh Hâlîm Efendi B. Tâhir Efendi

Tanbûrî, sînekemanî, neyzen ve mûsiki hocası olarak bilinen 1240/(1825) doğumlu Rifâî şeyhi Halim Efendi İstanbul'dur. Üsküdar'da Tabaklar Rifâî Tekkesi şeyhi Mehmed Nûri Efendi'ye intisap ederek, bu yoldan hilâfet almıştır. Kozyatağı'nda kendi imkanlarıyla inşa ettirdiği Rifâî Dergâhı'nda 1285/(1868) yılından, vefât ettiği 8 Ramazân 1313/(22 Şubat 1896) tarihine kadar şeyhlik yapmıştır. Hüseyin Vassaf Bey, Halim Efendi'nin mûsikîşinâslığı hakkında Sefîne'de "Gâyet güzel tanbur çalar, sîne-kemânda mütehassıs olup, ney üfler idi. Üstâdı Sultân Selîm-i sâlisin mûsikîşinâslarından Oskiyân nâmında biri idi." Şeklinde bilgi vermektedir. (Vassaf, 2006: 256 - 257) Mûsikî üstadları Galata Mevlevîhânesi neyzenbaşlarından Deli İsmâil Dede, Sînekemanî Agop, Tanbûrî Nikolaki, Tanbûrî Kuyumcu Oskiyâm'dır. Özellikle saz eserleri icrâsı alanında uzmanlaşan Halim Efendi, Oskiyâm'dan öğrendiği geleneksel tanbur tavrını ve hâfızasındaki yüzlerce peşrev ve saz semaisinin çoğunu talebelerinden M. Suphi Ezgi'ye de öğretmiştir. Halim Efendi'nin yetiştirdiği talebeleri arasında Tamburacı Osman Pehlivan, oğlu Rızâ Efendi, Neyzenbaşı Cemal Dede, Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede, Şeyh Hayrullah Tacettin, Zekâizâde Hâfız Ahmed Irsoy gibi mûsiki üstadları vardır. Mûsikî sahasında bestekarlıktan çok hocalık ve icracılık ile meşgul olmuştur. Günümüze gelen tek eseri İsfahan Saz Semaisi'dir. (Özcan, Halim Efendi, 2016)

Şeyh Muhammed Hilmî Efendi

İstanbul'da bulunan Sarrâc İshâk Dergâhı Şeyhi Rufâî ve Şa'bâniyyeden hilâfet sahibi olan şeyh Muhammed Fazlî Efendi'nin halifelerindendir. Çemberlitaş'ta, Karababa Dergâhı şehidir. Hilâfeti 15 Muharrem 1275/(Ağustos 1858)'tir, İstanbul'dur. Vassaf Bey Sefîne'sinde, Hilmi Efendi'nin mûsikîşinâslığı hakkında, "Mûsikîye intisâbı, tarîkına şiddet-i irtibâtı ile mümtâzdir." Demekle yetinmiştir. (Vassaf, 2006)

Şeyh Vefâ Hazretleri

"Kibâr-ı evliyâu'llâhtan ve eâzım-ı ricâl-i Zeyniyye'dendir. İsm-i âlileri, Şeyh Muslihuddîn el-Hâc Mustafa Vefâ olup Konyalıdır. İlm-i tasavvufta ve fıkıh ve mûsikîde ve şiir ve inşâda ve ilm-i havâsta mâhir ve hattâ ilm-i nücûmda sâhib-i ihtisâs idi. Sultân Fâtih ve Bâyezîd asrı ricâlindendir." (Vassaf, 2006)

Şeyh Vefâ nâmıyla tanınan Mustafa Muslihüddin Efendi Zeyniyye Terikatının Vefâiyye Şubesini te'sis etmiştir. Vefâ lâkâbı annesinin adının Vefâ oluşundandır. (Mecdî) Konya'da başladığı eğitim hayatına Edirne'de devam etmiştir. Edirne'de Debbâğlar İmamı diye tanınan Muslihüddin Halife'ye intisap eden Muslihüddin Mustafa, daha sonra şeyhinin işaretleriyle Zeyniyye tarikatının kurucusu Zeynüddin el-Hâfî'nin ileri gelen halifelerinden Abdüllâtîf el-Kudsî'nin müridi olmuş, seyrü sülûkünü tamamlayıp Konya'ya dönerek burada irşad faaliyetine başlamıştır. Karamanoğlu İbrâhim Bey onun için Meram'da bir cami ve hankah yaptırmıştır. (Konyalı, 1964)

Şeyh Vefâ zâhir ve bâtın pek çok ilme ve hattâ Mûsikî ve Astronomi gibi ilimlere de vakıftır.

Fatih Sultan Mehmed kendisine büyük muhabbet duymuş ve sonradan Vefâ diye anılacak olan semtte bir cami ile çifte hamam yaptırmıştır. Şeyh Vefâ Efendi 896 (1491) yılında vefat etmiştir. Arapça, Türkçe ve Farsça manzum eserleri dışında, Astronomiye dair eserleri de vardır. Mûsikî açısından önemli olan eseri ise; Sâz-ı İrfân'dır. Rubâîler ve diğer manzumelerden oluşan bu eserde mutrip, saz, çeng, nağme, perde, kıl, bem, zahme, zîr gibi mûsiki terimlerinden faydalanılmış ve bu terimlerle ilgili benzetmelere yer verilmiştir.² (ÖNGÖREN, 2006) Kaynaklarda bestelediği bir Evrâd-ı Şerif ve lâ-dini mahiyette eserleri olduğuna değinilmiştir. (Ergun, 1943: 16)

Şeyh Seyyid Muhammed Şerefeddin Efendi

Kadirî şeyhi Abdüşşekûr Efendi'nin oğlu ve halifesidir. Ayazma Câmi-i şerîfî'nde hitâbet ve Kasımpaşa Câmi-i Şerîfî'nde Cuma vâzilîği yaparlardı. Hüseyin Vassaf Bey'in Sefîne'de Şerefeddin Efendi'nin mûsikîşinaslığından nahsettiği kısım;

“Kendileri ulemâdan ve musikî-şinâsândan olup, hüsn-i savtı te'sîriyle mevlid-hân-ı şehr-i yârî hizmetiyle de mübeccel oldular. 1291/(1874) senesinde pâye-i mevleviyyetle Sultân Abdülazîz merhûma imâm oldular. Bi'l-âhare Mekke kadılığı ile tağrîb olunarak, 1302 senesi 12 Muharreminde (1 Kasım 1884) orada irtihâl-i dâr-ı naîm edip, Cennetü'l-Muallâ gibi bir makbere-i münevverede defîn-i hâk-i rahmet oldu.” şeklindedir. (Vassaf, 2006: 143)

Şeyh İsmâîl-İ Gavsî Efendi

Kâdirî - Nakşî Şeyhi Seyyid Muhammed Şerefeddin Efendi'nin torunudur. Abdüşşekur Efendi-zâde'dir. 1310 (1892) senesinde, İstanbul'da doğmuştur. 1914 senesinde ilan edilen seferberlik sebebiyle ihtiyât zâbitliğinde ve yâverlikte bulunmuştur. 1337/(1921)'de babasının şeyhlik makâmına geçmiştir. Hüseyin Vassaf Bey Sefîne- i Evliya'da Gavsî Efendi'nin de babası gibi sünbülî ve Nakşibendi hilafeti olduğundan ve mûsikîşinaslığından şu şekilde bahsetmiştir; “İlm-i mûsikîye de nisbeti olup, bir müddet Kasımpaşa'da, Yâhû Baba şeyhi Sâmi Efendi'den, bir müddet sonra Hırka-i

² Süleymaniye Ktp., İbrahim Efendi, nr. 652; Ayasofya, nr. 1851, 1853 [Sırru esrârî'l-beyân ve burcu seyri rûhi'l-insân adıyla kayıtlıdır].

Şerîf hatibi Hâfız Ömer Efendi'den, Karabaş şeyhi Rızâ Efendi'den temeşşuk etmiştir."Tekkelerin kapatılmasıyla Kadıköy Gaz Şirketi'nde bir hizmete girmiştir. (Vassaf, 2006: 145)

2. Ciltte Adı Geçen Mûsikîşinâs Mutasavvıflar :

Şeyh Muhammed Süreyyâ Efendi

Kadiriyye'den Hâşimî Emîr Osmân Efendi sülâlesinden olup, Kâsımpaşa'da Kulaksız'daki Hâşimî dergâhı şeyhidir. Muhammed Süreyyâ Efendi, tahmînen 1289/(1872) târihinde Kâsımpaşa'da doğmuştur. Kâdîri şeyhi olmakla birlikte, Karaağaç'ta Bektaşî Hüseyin Baba'ya da intisâb etmiştir. Mûsikîdeki hocası, zâkirbaşı ve Başmak Dergâhı şeyhi Cemâl Efendi'dir. Sefîne'de şöyle yazar;

"Şeyh Cemâl Efendi'den behre-yâb olup, bi'l-âhare saza merâk edip, Kanunî Arap Muhammed Ali Efendi'den taallüm ile, cura isminde âşık sazını kendi kendine çalmaya ve tanbûrla meşgûl olduktan sonra, rebâb nâmıyla Hindistan cevizi kabuğundan i'mâl eylediği bir çalgıyı ilerletmiş ve kemâle getirmiştir. Mükerreren dinledim; hakîkaten gönülleri cezbeye getirecek derecede müessir ve muhrık bir sazdır." Bu satırlardan

Süreyyâ Efendi'nin; Bağlama, Cura, Rebab, Tanbur sazlarını çaldığını ve çok iyi bir Rebâb yapımcısı ve icrâcısı olduğunu anlamaktayız. Süreyya Efendi aynı zamanda şair olup, Sefîne'de örnek na't ve şiirlerine de yer verilmiştir.

Bezci-zâde Muhyiddîn Efendi

Konyalıdır. Halvetiyye'den Ezeli-zâde Şeyh Nûrullâh Efendi'ye intisâb etmiştir. Sultân Ahmed devrinde İstanbul'a gelerek Çarşamba'daki Mehmed Ağa zâviyesinin şeyhliğiyle görevlendirilmiştir. Aynı zamanda Sultan Selim Camii vâizliği görevlerinde bulunmuş, bir müddet sonra Üsküdar'daki Şemsi Paşa Tekkesi şeyhliğine getirilmiştir. Bu arada Nuhkapısı civarında kendisine bağışlanan arazide bir tekke ile bir türbe yaptırmıştır. Vefatı 1020/(1611) târihindedir. Vassaf Sefîne'de Bezci-zâde'nin şairliğinden bahsederek, şiirlerinden örneklere yer vermiş, ancak bestekarlığını hiç zikretmemiştir. (Sefîne, II, 346-347) Mehmed Muhyiddin Efendi "Muhyî" mahlası ile şiirler yazmıştır. Aruz ve hece vezniyle olan şiirlerinden meydana gelen divanının iki nüshası İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda kayıtlıdır (Osman Ergin, nr. 1544; Muallim Cevdet, nr. K. 02). Onun, "Zâhid bize ta'n eyleme" mısraı ile başlayan ilâhisi birçok tarikatta âyinler arasında cumhur ilâhisi olarak okunmuştur. Ayrıca XVIII ve XIX. yüzyıllara ait güfte mecmualarından, gazel ve ilâhilerinin çeşitli bestekârlar tarafından bestelendiğini öğrenmekteyiz. Bezci-zâde zamanının tanınmış dinî mûsiki bestekârlarından biri olup Sadettin Nüzhet Ergun, XVII. yüzyılın ilk yarısında dinî besteleriyle şöhret kazanan üç bestekâr arasında onun adını da zikretmekte, Atâî de sesinin çok güzel olduğunu bildirmektedir. XIX. yüzyıla ait bir güfte mecmuasında kendisinin bir gazelini nevrûz-ı acem makamında bestelediği belirtilmekteyse de günümüze ulaşmış herhangi bir bestesine rastlanmamıştır. (Aksoy, 2003)

Şeyh İbrâhîm Edhem Efendi³

Kefevî Tekkesi şeyhi Vasfî Efendi'nin yerine şeyh olmuştur. 1277/(1860) senesinde doğmuştur. İbrâhîm Edhem Efendi, Fâtih'de Hâfız Paşa Mektebi'nde ve Fâtih Rüşdiyye Mektebi'nde tahsilini tamalamıştır. Nakşibendîyye ve Kadiriyye'den icazeti vardır. 21 Şevval 1351 (17 Şubat 1933) tarihinde vefat etmiştir. Hüseyin Vassaf Bey Sefîne'de sesinin güzelliğine dikkat çekmiştir;

“Medîne-i Münevvere’de buldukları üçbuçuk ay zarfındaki şeref-i mücâveretin lezzetini bi'z-zât fakîre nakletmişlerdi. Hattâ Harem-i Saâdet’te Türkçe Mevlid-i Nebî okumağa muvaffak olduklarını söylemişlerdi. İbrâhîm Edhem Efendi, Kefevî Dergâhı’na şeyh ta’yîn edilmiş, burada Cuma günleri cemâatla zikir-i şerîfe devâm eder olmuş idi. Kendisinin hüsn-i savtı hayli den hayliye şöhretine sebep olduğundan, bu şöhretten kurtulmak azmine bile düşmüş idi. Hâfız Paşa’daki kırâat-hânenin bahçesindeki odada ta’lîm-i mûsikîde bulunur, dersinde elli altmış kimse mevcûd olurdu. Tarîkata intisâb sırasında bu mûsikî iştigâlinde halâs azminde olduğu sırada 1309 nihâyetlerinde (1892) bâ-irâde-i seniyye meşk-hânesi seddolundu.”(Vassaf, Sefîne-î Evliya, 2006)

Bundan sonra sadece bestekarlıkla ve mûsikî hocalığıyla uğraşmıştır. Kapatılan bu meşkhâne yetiştirdiği birçok ünlü mûsikişinas arasında Hâfız Sâmi, Hâfız Kemal, Hâfız Mecid (Sesigür), hânende Arap Hüsnü, hânende Arap Cemal (Câlân) en önemlileridir. Resmi görevinden ayrıldıktan sonra yetiştirdiği Hâfız Cevdet (Soydances) ve neyzen Süleyman Erguner tanınmış talebelerindendir. “Ber-güzâr-ı Edhem yahut Ta’lîm-i Usûl-i Mûsikî” isminde bir mûsikî eseri vardır ki, 1307/(1890) senesinde basılmıştır. Bu eserde Muallim Nâcî ve bestekâr Hacı Fâik Bey’in birer takrîzleri vardır. Bestelediği şarkı, ilahî ve tevşihlerden 165 civarında eseri günümüze gelmiştir. (Özcan, Edhem Efendi, Müştakzâde, 1994)

Nihâvend Makâmında bestelediği ilk şarkısı “Gönlüm yine bir âteş-i hicrâna dolaşdı” dizesiyle başlar. İlhamî mahlasıyla şiirler yazmıştır. “Hâtır-ı mahşûnumu mansûr iden gönlümdedir, Derviş İlhamî seni mağfûr iden gönlümdedir” İlâhîsinin güfte ve bestesi Edhem Efendi’ye aittir. (Vassaf, 2006)

Şeyh Abdullâh Efendi

1050/(1640) târîhinde, İstanbul’da dünyâya gelmiştir. Bayrâmî şeyhi Bolulu Himmet Efendi’nin oğlu ve halifesidir. Himmetzâde olarak anılır. 1080/(1669) târîhinde babasının yerine Kâsım Paşa Câmî-i şerîfi vâizliğine ve sonra Halîl Paşa Câmîi vâizliğine ta’yîn olmuştur. İstanbul’da Yüksekaldırım civârındaki dergâhın şeyhidir. Abdî mahlasıyla şiirler yazdığı bir Divânı vardır. Aynı zamanda hattattır. Bir de Tezkire-i Şuârâ kaleme almıştır. 26 Şevval 1122’de (18 Aralık 1710) vefat etmiştir. Sefîne’de bestekârlığından hiç bahsedilmemiş olmakla birlikte, Himmetzâde’nin dinî mahiyette pek çok eser

³ Müştakzâde Edhem Efendi

bestelediği çeşitli el yazması güfte mecmualarında zikredilmektedir. Ancak bu eserlerden hiçbirinin notası zamanımıza ulaşmamıştır. (Özcan, 1988)

Pîr-î Tarîk-I Celvetî Hz. Aziz Mahmûd Hüdâyî

Celvetîliğin piridir.

“Hüdâyî” mahlasını veren, şeyhi Hz. Üftâde’dir. Bu zamâna kadar “Mahmûd Efendi” diye yâd olunurken bundan sonra, “Hüdâyî” diye dillerde destân oldu, hilâfet-nâmesini aldı. Evliyâ Çelebi Seyâhat-nâmesi’nde okuduğuma göre, yedi pâdişâh müşârünileyhin elini öpmüştür. Yüzyetmişbin mürîde irâdet vermiştir.” (Vassaf, 2006)

Kaynaklarda ilâhilerinden bir kısmının bizzat kendisi, bir kısmının da muhib ve müntesipleri tarafından bestelenerek yüzyıllar boyu tekkelerde okunmuş, zikir meclislerinin ve âyinlerin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olduğu yazılıdır. Aziz Mahmud Hüdâyî, halifeleri ve yazdığı otuz kadar eseriyle Anadolu ve Balkanlar’daki dinî-tasavvufî hayat üzerinde derin tesirler icra etmiş ve bu şekilde şöhreti günümüze kadar ulaşmıştır. Tekkesi, İstanbul’un en önemli tasavvuf ve kültür merkezi olarak hizmet görmüş, bu dergâhtan pek çok ilim ve fikir adamı, şeyh ve mûsikişinas yetişmiştir. Yûnus tarzındaki ilâhilerine pek çok mutasavvıf-şair tarafından nazîreler yazılmıştır. Celvetî tekkelerinde şeyhlik eden kimselerin tamamına yakın kısmı Hüdâyî tarzında şiirler yazmış ve besteler yapmıştır. (Yılmaz, 1991)

İbnü’l-Emîn Seyyid Mahmûd Kemâl Bey

“Müşârünileyhin edebiyâtta, ilm-i târîhde ve ulûm-ı sâire-i mütenevviada yed-i tûlâsı olup, zamânımızda zâhir ve bâtını cem’ etmiş erbâb-ı kalemden bir zâtın irâesi lâzım gelirse, bilâ-tereddüt kendilerini gösteririm ve hattâ, “O neş’ede, o feyzde onun sânîsi yoktur.” diye iddiâ ederim.” (Vassaf O. H., Sefîne-î Evliya, 2006, s. 214)

Vassaf Bey İbnü’l-Emin Mahmud Kemal Bey’in mûsikîye olan ilgisinden pek bahsetmediği gibi, Kemal Bey müellife bizzat yazıp gönderdiği biyografisinde de pek bahsetmemiştir. Bu biyografisinde Nakşibendî-i Hâlidî dervişi olduğunu belirtir. Vassaf Bey, İbnü’lemin’in şiirlerinden örnekler vererek;

“Bu nazm-ı bedîi, zamânımız mûsikî-şinâslarımızın ileri gelenlerinden Muallim Kâzım Bey, Durak hâlinde bestelemiştir. Andelîb-i gül-zâr-ı tevhîd Hâfız Sa’deddîn (Kaynak) Efendi oğlumuz okudukça dil ü cânımız mest olur.”

“Ey menba’-ı cûy-bâr-ı rahmet” diye başlayan kısmını mûmâileyh Hâfız Sa’deddin Efendi zevk-perverâne bir sûrette ilâhî tarzında bestelemiştir. Ara sıra onu okudukça nesîm-i feyz-i Muhammedî’nin meclis-i aşkımızda dalgalandığını kalb âlemi haber verir. Nâzımına, beste-kârına yürekten duâlar ederim.” (Vassaf O. H., 2006: 214-220)

Diyerek dönemin bu önemli üstadlarını ve onların sanatına olan hayranlığını da Sefîne’de zikretmiştir.

Son devir Osmanlı devlet adamları, şairleri, mûsikişinasları ve hattatları üzerine biyografileri vardır. Hz. Muhammed'e karşı derin bir sevgi duyan İbnülemin'in na'tlarının büyük bir kısmı Hüseyin Sadettin Kaynak, Hüseyin Kâzım Uz ve Hâfız İsmail Nisfet gibi zamanın ileri gelen mûsikişinasları tarafından bestelenmiştir. Bunlardan başka bestelenmiş ilâhileri ve diğer bazı manzumeleri de vardır. Pek çok matbu eseri arasında mûsikî ile ilgili olan "Hoş Sadâ" Son Asır Türk Musikişinasları (İnal, Hoş Sadâ, 1958), seçkin mûsikişinâsların biyografilerinden oluşmaktadır. Şeyhülislâm Ebûîshakzâde Esad Efendi'nin, arkası getirilmemiş olan mûsikişinaslar tezkiresi Atrabü'l-âsâr'ın, bıraktığı 1200 (1785) yılından bu yana gelmiş mûsiki erbabının hal tercümelerini araştırıp bir araya getirmeye gayret ettiği bu eser, İbnü'lemin'in vefatıyla tamamlanamamış, vefatının ardından Avni Aktuç tarafından tamamlanmıştır. Elli yıl boyunca konağında Klasik Türk Mûsikisi fasıl ve sohbetleri düzenlemiştir. "Hoş Sadâ", İbnülemin'in Türk kültürüne sunduğu son eser olmuştur. Bu eserin önsözünde mûsiki ve Türk mûsikisi hakkında görüşlerini ifade etmiştir. (Akün, 2000)

Tokâdî Şeyh Muhammed Emîn Efendi Hazretleri

Muhammed Emin Efendi 1075'te (1664) Tokat doğumludur. İstanbul'da medrese eğitimi almıştır. Edirne'de tanıştığı mûsiki üstadları Buhârîzâde Mustafa İtrî Efendi, Küçük Müezzîn Mehmed Efendi ve Yahyâ Nazîm Çelebi'den mûsiki dersleri aldı. Receb 1114 / Kasım 1702'de hacca giderek burada şeyh Ahmed Yekdest-i Cüryânî'ye intisab etti. Yıllar sonra Medine'de şeyhinin halifelerinden Abdürrahîm-i Buhârî ile buluşup kendisinden Nakşibendî-Müceddidî hilâfeti aldı. İstanbul'a dönüşünde bir süre Eyüp Sultan Türbesi'nde türbedarlık yaptı. İrşad faaliyetini uzun yıllar bir tekke şeyhi olmadan sürdürdü. Bir süre Ayvansaray'daki Emîr Buhârî Tekkesi'nde şeyhlik yaptıktan sonra 15 Şâban 1158 (12 Eylül 1745) tarihinde vefat etti. "Emîn" veya "Ârifî" mahlasıyla manzumeler yazmıştır. (Şimşek H. İ., 2003) Ta'lik ve diğer hat çeşitlerinde de üstattı (Müstakimzâde, Tuhfe, s. 400)

Sefîne'de mûsikî yönü ile ilgili olarak;

"Muhammed Emîn Efendi'nin mûsikîye intisâbı olduğundan, meşâhîr-i mûsikî-şinâsândan Hâfız Post ve İtrî Çelebi ve Küçük Müezzîn ve Nazîm Çelebi'den iktisâb-ı feyz-i nağamât ve sâhib-i makâmât olarak, Mısru'l-Kâhire'ye azîmet edip, bir müddet sonra Hicâz'a âzim olmuştur ki, 1115/(1703) senesine müsâdiftir." (Vassaf O. H., Sefîne-î Evliya, 2006: 38) İfadeleri yer almaktadır.

Şeyh Muhammed Feyzullâh Efendi

Şeyh İbrâhîm-i Hayrânî hazretlerinin oğludur. 1251/(1855) doğumludur. Şeyh Muhammed Feyzullâh Efendi Eyüp'te, Babahaydar'da Şeyhü'l-islâm Dergâhı post-nişîni Uşşâkî Ali Efendi'ye kapılanmıştır. Şalcı-zâde Hattât Muhammed Reşîd Efendi'den hüsn-i hat icâzeti almıştır. Şifâ-ı Şerîf yazar ve Hüsn-i hat öğretirmiş. Mûsikî yönü ile ilgili Vassaf Bey'in "Hüsn-i savt sâhibi olup, mûsikîşinâs idi" ibaresinden başka bir bilgiye rastlanamamıştır. (Vassaf O. H., Sefîne-î Evliya, 2006: 155)

Emrâh-ı Nakşibendî

Osmânlı Müellifleri'nde hakkında şöyle yazılıdır;

"İrticâlen şiir söylemekteki kudret-i şâirâneleri bâlâ-ter olan saz şâirlerinin müteahhir ve mütemeyyizlerinden ve tarîkat-ı aliyye-yi Nakşibendî müntesiblerinden bir zât olup Erzurumludur. 1293/(1876) senesinde Niksar'da irtihâl-i dâr-ı bakâ eylemiştir. Şâkirdlerinden en be-nâmı Nûrî'dir. Fazla ma'lûmât, Köprülü-zâde Fuad Bey'in Saz Şâirleri nâm eserindedir." (Tahir, 2009)

XVIII. asrın son çeğreğinde doğduğu düşünölmektedir. Nakşibendî tarikatının Hâlidiyye koluna intisap etmiştir. Emrah gezdiği yerlerde başta Tokatlı (Beşiktaşlı) Gedâî ve Tokatlı Nuri olmak üzere birçok çırak yetiştirmiş, böylece bir âşık kolunun kurucusu olmuştur. Bu kol vasıtasıyla Emrah'ın şiirlerinin türkü ve şarkı olarak söylenmesi, onun sevilmesini ve şöhretinin yayılmasını sağlamıştır. Matbû Dîvânı vardır. (Albayrak, 1995)

3. Ciltte Adı Geçen Mûsikîşinâs Mutasavvıflar

Şeyh Rûşen Efendi⁴

Mudanyalıdır. Babası Abdurrahmân Nesîb Efendi, Üsküdar'daki Aziz Mahmud Hüdâyî Tekkesi şeyhlerindedir. Babasının vefatı üzerine bu tekkeye şeyh olarak atanmıştır. Sultân Ahmed Câmî-i şerîfinde kürsî şeyhi idi. 1188/(1774) senesinde Hz.İbrahim Hakkı âsitânesine postnişin olarak tayin edilmiştir. 25 Kasım 1891'de vefat eden Rûşen Efendi'nin mûsikî yönü hakkında Vassaf Bey; "İlm-i mûsikîde behre-i kül sâhibi olduğundan besteleri ve ilâhiyyâtı vardır." Demıştır. (Vassaf, 2006: 302) Dinî ilimlere vâkıf olduğu gibi hattat, şairlik ve musikişinas olarak bilinen Rûşen Efendi mûsikîde Ahmed Celâleddin Dede ve Said Özok gibi kıymetli talebeler yetiştirmiştir. Mahfûzâtında yüzlerce eseri tutmuştur. Bu eserler arasında besteli mevlid, mî'râciyye, kâr ve kâr-ı nâtık gibi uzun soluklu ve nâdide eserler de vardır. Besteleri arasından bugüne gelen tek ilâhisi, "Derdimin dermânı sensin yüce sultânım meded" mısraıyla başlayan sabâ makamında ve düyek usulündeki "şevval ilâhisi" dir (Öztuna, II, 241). Kendi mecmuasında sabâ makamında üç, rast ve mâhur makamlarında birer olmak üzere beş ilâhisinin güftesini vermektedir (Sağman, s. 30-32). Mecmûa-i İlâhiyyât adlı güfte mecmuası (Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdâyî, nr. 1804) dönemin mûsikîsine ışık tutan önemli bir eserdir. (Ergun, 1943: 423-424 / 441 / 798) (Aksoy, Mehmed Rûşen Efendi, 2003)

Zâkir-zâde Şeyh Abdullâh Efendi

"Hz. Hüdâyî'nin meclis-i sohbetine henüz unfuvân-ı şebâbında erişmiştir. Pederleri Şeyh Şa'bân Efendi olup, Hz. Pîr'in baş zâkiri idi. İlm-i mûsikîde zamânunun ferîdi imiş. Hz. Pîr'in ilâhiyyâtını besteler ve esnâ-yı zikirde okurlar imiş" (Vassaf, 2006: 25)

Abdullâh Efendi'nin yazdığı şiirlerde mahlası "Bîçâre"dir. Hz. Pîr'in halifelerinden Muk'ad Ahmed Efendi'den hilâfet almış, Manisa'da irşadla

⁴ Mehmed Rûşen Tevfikî

görevlendirilmiştir. Sonra Zeyrek Câmii'nde ve daha sonra Ali Paşa Zâviye'sine şeyh olmuştur.

Şeyh Osmân-ı Fazlî ve Selâmî Ali efendileri yetiştiren zâttır. 1068/(1658)'de vefat etmiştir.

Şeyh İsmâil Hakkı Efendi

Celvetiyye'den Seyyid Şeyh Osmân-ı Fazlî Efendi'nin halifelerindendir. Basılı eserleri 170 i aşkındır. Türkî, Arabî, Fârisî olmak üzere, manzûm eserlerinin 70000 beyitten fazla olduğu belirtilmektedir. Vassaf Bey Sefîne'de; "İlm-i mûsikîde dahi behresi vardır. Hz. Hüdâyî'nin hayli ilâhiyyâtını bestelediğini yazıyor ve "Zamânımız mûsikî-şinâsânı gibi bî-perdelere değilim." buyuruyor." demiştir. (Vassaf, 2006: 36)

Şeyh Kemâl Efendi

"Balat Şeyhi Kemâl Efendi" diye meşhûrdur. Şeyh Kemâl Efendi, 26 Şa'bân 1257/(13 Ekim 1841) târihinde Pazartesi günü akşamı, sâat beşde zînet-sâz-ı âlem-i şuhûd olmuştur." Babası Muhammed Şâkir Efendi'dir. Kemal Efendi Sünbülî Şeyhi Rızâüddîn Efendi'den, Şa'bâniyye'den Şeyh Kemâleddîn-i Harîrî'den ve Nakşibendiyye'den Hoca Muhammed Cân Efendi'den hilafet almıştır. Balat Dergâhı şeyhidir. meşihatine geçtiler. Edirne'de Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi'ye ve de intisab etmiştir. "İlm-i mûsikî'de dahi behre-dâr idi. Dâvûdî sesli olup, Hz. Sünbül'de zâkirlik ettiği de olurdu. Besteledikleri devrân, cumhûr-ı ilâhiyyât el-sine-pîrâ-yı zâkirândır." (Vassaf, 2006: 334-336) Vefatı 30 Mart 1914'dür. Bestelediği kıymetli eserleri arasında; Acembuselik ilahi "ben yürürem yane yane", Ferahfezâ ilahi "yok imiş alem-i aşkın seheri", Mahur İlahi "Bana cânân gerek şol can gerekmez" sayılabilir.

Şeyh Kutbeddîn Efendi

Sünbülî şeyhidir. Sefîne'de hakkında yazılanlar ;

« Rızâ Efendi hazretlerinin necl-i necîbidir. Ondan müstahlefdir. 1277/(1860-61) senesinde mehd-ârâ-yı bezm-i şuhûd olup, tahsîl-i ilm ile meşgûl olup, pederlerinin irtihâlinde otuziki yaşında oldukları hâlde seccâde-i meşîhate kâid oldular. Devrânı çok güzel idâre eder. Herkesi vecde getirir idi. İlm-i mûsikîye nisbeti olmağla güzel besteleri vardır. 11 Safer 1332 ve 27 Kânûn-ı evvel 1329/(8 Ocak 1915) târihlerine müsâdif bir Cuma akşamı zamân-ı rihletleridir. » şeklindedir.

Bestenigar Makamı'nda bestelediği « Ey gonca-i gül geçti bak hazret-i Sünbül » en meşhurdur. (Vassaf, 2006: 336)

Şeyh Muhammed Nûreddîn Efendi

"Râzî Efendi hulefâsındandır. Hayli seneler, Hz. Sünbül'de zâkirbaşılık etmiştir. İrtihâlinde Hz. Sünbül'ün türbeleri karşısındaki kabristânda defn edilmiştir. Bu âsitân-ı âlîde Zâkirbaşılık hizmetiyle kâm-yâb olan Hacı Evhad şeyhi, kibâr-ı meşâyih-ı Sünbülüyye'den Şikârî-zâde Ahmed Efendi, türbe-i şerîfinin kapısı karşısında medfûndur." (Vassaf, 2006: 320) . Vefatı 2 Rebîü'l-evvel 1301/(1 Ocak 1884)" dir.

Şikârî-zâde Şeyh Hacı Ahmed Efendi

“Râzî Efendi ve eslâfından birkaçının zamânını idrâk etmiş ve zâkirbaşılık hizmetinde bulunmuş idi. Hacı Evhad Dergâhı'nın da şeyhi idi. “Tayyibetü'l-Ezkâr” nâmıyla hâtıra-i Hicâziyyesi vardır.” (Vassaf, 2006: 279) Koca Mustafa Paşa Hankahı şeyhi Seyyid Mehmed Hâşim Efendi'den hilâfet aldı; uzun yıllar bu tekkenin zâkirbaşılığını yaptı. 27 Haziran 1831'de vefat etti. Günümüze ulaşan besteleri vardır. (Ergun, 1943: 403) Segah Makamı'ndaki “Dervişlik baştadır” ve Beyati eNice bir uyursun” en meşhurlarıdır. (Şengel, Töre, & Ömürlü, 1979)

Hâfız Osmân Efendi

Sefînde hakkında; “Meşhûr Hattât Hâfız Osmân nâm zâtttır. Bunu bilmeyen yok gibidir. Çünkü hepimizin evinde Hâfız Osmân hattıyla Mushaf-ı şerîf vardır.” ikmâl-i sülûk-i tarikatla zâkirbaşılığa kadar irtikâ etmiş idi. Hüsn-i savta ve usûl-i terennümâta mâlik idi.” “Hâfız Osman her Cum'a Hz. Sünbül Hânkâhı'na gider, orada zâkirbaşılık hizmetini ifâ eyler imiş.” şeklinde ifadeler yer alır. (Vassaf, 2006: 298) Aklâm-ı sittede devir açan bir hattattır. Sünbülüyye tarikatı şeyhi Seyyid Alâeddin Efendi'ye intisap etmiştir. (Drman, 1990)

Şeyh Abdülkerîm Efendi

“Buhûrî-zâdedir. Hânkâh-ı Sünbül'de Kutbeddîn Efendi halîfesidir. 1197/(1783) senesinde irtihâl eylemiştir. Hânkâh-ı Hz. Sünbül'de zâkirbaşı idi.”

Nefes Anbarı Şeyh Osmân Efendi

“Kayserilidir. Abaza şeyhi Abdurrahmân Efendi'nin Kayseri'de Cevân-ı Vatan Tekkesi'nde zâkirbaşı idi. Şemsi Paşa Zâviyesi'ne şeyh oldu. Dırağman (Diraman)'da Tercemân Yûnus Zâviyesine nakl oldu. Kırkbir sene icrâ-yı meşihatle, irtihâli 1095/(1684)'dedir.” (Vassaf, 2006: 373)

4. Ciltte Adı Geçen Mûsikîşinâs Mutasavvıflar

Enderûnlu Şeyh İbrâhîm Ağa

Şa'banî Nasûhî dervişidir. Kaynaklarda Zurnazen İbrâhîm ve Zurnazenbaşı İbrâhîm Ağa olarak geçen bestekâr özellikle saz eserleriyle tanınmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001)

“İbrâhîm Ağa, Hz. Pîr Üsküdarlı Nasûhî'nin ziyâde mazhar-ı teveccühü olanlardandır. İlm-i mûsikîde behre-i kâmile olduğu okunan ilâhîleriyle ma'lûmdur. Acemaşîrândan bestelediği bir tevşîh vardır ki, bir mevlid cem'iyetinde Âsitâne-i Nasûhiyye'de okunmuş idi. Zevk-ı istimândan gönlüm hâlâ cezbe-dârdır. “ (Vassaf, 2006: 35)

Şeyh Hâfız Muhammed Cemâleddîn Efendi

“Otuz seneden fazla bir zamândan beri Kasımpaşa'da Hüsâmeddîn-i Uşşâkî Hânkâhı zâkirbaşılığında ve hâlen sâir tekkelerde de zâkirbaşılık hizmetinde bulunmasından nâşî “Zâkirbaşı Cemâl Efendi” diye beyne ehli't-turuk yâd olunagelen bu zâttan bahs etmemek kadir- nâ-şinâslık olur.”

1870 Kasımpaşa Küçük Piyâle doğumlu Cemâl Efendi'nin Rufâilîk ve Bayramîlik hilafeti vardır. Vassaf Bey Sefîne'de hayranlıkla anmakta, bestelerinden örnekler vermektedir;

“Cemâl Efendi, mûsikîde sâhib-i behre olup, Kasımpaşa Mevlevîhânesi kudûm-zenbaşısı Şevki Dede ve onun telâmîzinden Mevlevî Arab Muhammed Ali ve Bahariye (Mevlevîhânesi) kudûm-zenbaşısı Şeyh Ârif Efendilerden ve meşhûr Zekâî Dede merhûmdan ve merhûm Mustafa İzzet Efendi telâmîzinden Yeniköylü Hâfız Hüseyin Efendi'den ahz-ı feyz-i nagamât etmiş ve dergâhlarda zikri idâre etmek usûlünü de Vefâ türbe-dârı Osmân Efendi merhûmdan öğrenmiştir.”

“Cemâl Efendi çok çırak yetiştirmiş ve içlerinde zamânımız mûsikî-şinâsları arasında mevki'-i bülend sâhibi erbâb-ı isti'dâd zuhûra gelmiştir. Cemâl Efendi'nin bestelerinden, /228/ Nühüft'ten, "Bulduk safâ tevhd ile"; Mâhûr'dan, "O kişver-i irfâna olan şâhen-şâh" pek güzeldir ve gâyet san'atkarâne bestelenmiştir. Arabça şûgullardan çok zengindir. Elyevm Hânkâh-ı Uşşâkî'de, Fâtih'te Tâhirağa Dergâh-ı şerîfinde, Cerrahpaşa'da Taştekneler ve yine Kasımpaşa'da Arab-zâde ve Pişmâniyye ve Sâmî Efendi tekkelerinde zâkirbaşısıdır. Yeşiltulumba Dergâhı'nda meşîhat vekâleti vardır.” Vassaf, 2006: 274)

Hazret-i Şeyh Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî

“Hz. Salâhî Şeyh Elîf Efendi'nin tahsîs eylediği vechile "Türklerin Muhyiddîn-i Arabîsi" olmuştur.” 1117' de (1717) doğmuştur. (Vassaf, IV: 274)

Vassaf'a göre;

“Hz. Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin tarîk-ı Şa'bânî'ye nisbeti Üsküdar'da Nasûhî-zâde Şeyh Alâeddîn Efendi hazretlerinden; tarîk-ı Celvetî'ye nisbeti Üsküdar'da Bandırmalı Tekkesi şeyhi Hâşim Efendi'den; tarîk-ı Mevlevî'ye nisbeti Galata Mevlevîhânesi şeyhi meşhûr Nâyî Osmân Dede Hazretlerinden; tarîk-ı Gülşenî'ye nisbeti Edirne'de Hz. Sezâî-i Gülşenî'den olsa gerektir.”

“Şeyh Alâeddîn ve Nayî Osmân Dede ve Hâşim Efendilerle hem-dem olup, Regâibiyye'yi yazmışlardır. Mûsikîşinâs-ı şehîr Kâzım Bey tarafından Hazret'in ba'zı na't u nutukları bestelenmiş ve Hâfız Kemâl ve Hâfız Sa'deddîn Efendiler tarafından da dergâhlarda okunmak sûretiyle ehl-i aşkın harâreti tezyîd edilmekte bulunmuştur. Gülşen-i vaslında ey bülbül bu efgânın nedir ısfahândan; Ey gönül ağyârla yâr olmak kabâhatdir sana pencgâh üzerinden durak olarak bestelenmiştir.

Şeyh Muhammed Nidâî Efendi

Şeyh Atâullâh Efendi-zâdedir. Şeyh Atâullâh Efendi Mustafa Hulûsî Efendi'nin mahdûmudur. Mustafa Hulûsî Efendi Geredeli Şeyh Halîl Efendi hazretlerinden mustahleftir. İstanbulludur. Nidâî Efendi 1288/(1871) senesinde dünyâyâ gelmiş 1310 senesi Muharreminde (Temmuz 1892) babsının makâmına geçmiştir. Şa'bani ve Sünbülî hilafeti vardır. (Uymaz, 2016)

“Musikîye intisâbları olup, Yeniköylü Hasan ve Dîvân-hâne mümeyyizlerinden Behlül ve Kocamustafa zâkirbaşısı Hâfız Abdi Efendilerden musiki taallüm etmiştir. İyi durak okur, zikir idâre eder, hüsn-i savta mâlik bir zâttır.”(Vassaf,IV: 200)

Şeyh İhsân Efendi

Mustafa Bey merhûmun küçük oğludur. Hilâfeti, birâderi Tayyâr Bey'dendir. Elyevm Nalçacı Dergâhı şeyhidir. Mesleğine âşık, mûsikî-şinâs bir zâttır. Defter-i Hâkânî'de me'mûriyyette bulunuyor. Ya'kûb Han hazretlerinin dâmâdıdır.” (Vassaf, IV: 90) Nalçacı Tekkesi'nin son şeyhi İhsan Efendi (İyisan), (ö. 1946) son devirde dîni musiki alanındaki bilgisi, güzel sesi ve özellikle durak okumadaki başarısı ile tanınmış değerli bir Şabanî musikîşinasıydı. 1873 başlarında babası Şeyh Mustafa Enverî Efendi'nin ölümünden birkaç ay sonra Nalçacı Tekkesi'nde doğmuştur. O sıralarda ağabeyi Mehmed Tayyar Efendi şeyhti, İhsan Efendi, dayısı ünlü musikîşinas Behlül Efendi (ö. 1895) ile Selamı şeyhi Muhtar Efendi, Sünbül Efendi Tekkesi zâkirbaşısı Şeyh Mehmed Sinan Efendi (ö. 1924) ve Zâkirbaşısı Paşa Mehmed Efendi'den musiki öğrenmiştir. Öğrendiği durakların büyük kısmını dayısı mûsikîşinas Behlül Efendi'den meşkettiği söylenir. Ayrıca bir süre defter-i hâkânîde görev yapmış, 1910'da ağabeyi Şeyh Tayyar Efendi'nin ölümü ile Nalçacı Tekkesi şeyhi oldu ve tekkeler kapatılıncaya kadar bu görevini sürdürmüştür. (Uymaz, 2016: 201)

Şeyh Seyyid Şuâeddîn Efendi

“Meşâyih-ı ızâm-ı Şa'bânîyye'den Mustafa Bey ve Ya'kûb ve Kâmil Efendi hazerâtına mülâkî olmuş, Mustafa Bey'e arz-ı nisbet eylemiştir. Şuâeddîn Efendi güzel tanbûr çalardı. İlm-i mûsikîye âşina idi. 29 Nisan⁵ 1332/Ramazan 1334/(1916) yevm-i perşembe irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi. Seyyid Nizâm Hazretlerinin yanındaki kabirde vedâ-i rahmet-i Rahmân kılındı.” (Vassaf, IV: 100)

Harîrî Şeyh Muhammed Efendi

"Kazzâz Muhammed Efendi" diye meşhûrdur. Hz. Pîr'in ilk halîfesidir. Horasan'dan gelmiş yüzotuz veya yüz kırk sene muammer olmuş olduğunu Pazar Tekkesi şeyhi Gâlib Efendi söyledi. Hz. Ümmî Sinân efendimizin zamân-ı hayâtlarında Şehremîni'ndeki âsitânelerinde zâkirbaşılık etmiş ve Hz. Pîr'in irtihâlinde makâmında onbeş sene vekâlet buyurmuştur.

5. Ciltte Adı Geçen Mûsikîşinâs Mutasavvıflar

Nâyî Şeyh Osmân Dede Efendi

“Geliboluludur. Berây-ı tahsîl İstanbul'a geldi. Galata Mevlevîhânesi şeyhi Gavsî Ahmed Dede hazretlerinin dâire-i irfânına girdi ve kesb-i kemâl eyleyerek müşârünileyhe dâmâd oldu. Ney-zenlikte kemâli ve mûsikîde fevka'l-âde ihtisâsı vardı. Kayınpederinin irtihâlinde Mevlevîhâne'de neyzen başı idi. Onun yerine nâil-i meşîhat oldu. Otuzüç sene icrâ-yı reşâdet

⁵ Buradaki ay net okunamaktadır. Ramazan ayının karşılığı aslında Nisan değil, Temmuz sonudur. (H)

eyledi.” “Ma’lûm ve meşhûr olan Mî’râciyye’nin nâzımı ve beste-kâridir. Birçok dergâhlarda ve leyle-i mî’râca müsâdif günde Şeh-zâde Câmi’-i şerîfinde okunurdu. Bunu hakkıyla okuyacak mûsikî-şinâslar nedret peydâ eyledi. Elyevm Hz. Sünbül hânkâhında ve merhûm Sultân Reşâd Hân’ın eser-i vakfı olarak Yenikapı Mevlevîhânesi’nde her sene okunmaktadır. Ez-cümle Mî’râciyye’leri güfte vü beste kendi eserleridir.” (Vassaf, V: 172)

Şeyh Hüseyin Fahreddîn Dede Efendi

“Hüseyin Fahreddîn Dede Efendi, 1271 senesi Muharreminin onuncu (3 Ekim 1854) günü kadem-nihâde-i âlem-i şuhûd olmuştur. Beşiktaş Mevlevîhânesi ney-zenbaşısı Sâlih Efendi ile ney-zen Yûsuf Paşa’dan ney taallüm etmiş, Zekâî Dede’den Mûtiyâb-zâde Ahmed Efendi ile Yağlıkcı-zâde Ahmed Efendi’den Mî’râciyye’nin tekâmül bahsini geçmiş ve Yenikapı Mevlevî şeyhi Celâleddîn Efendi merhûmdan hisse-yâb-ı terennüm olmuştur. Acemaşîrân makâmında âyîn-i şerîfi, peş-rev ve semâi ve sâir makâmâtan dahi şarkı ve bestesi vardır. 21 Ramazân 1329 ve 1 Eylül 1327(13 Eylül 1911) târihine müsâdif Perşembe günü irtihâl-i dâr-ı cinân eyledi. Raûf Yektâ Bey’in Nev-sâl-i Osmânî’de müşârunileyh hakkında mühim bir makâlesi olduğu gibi, Muhammed Ziyâ Bey’in de yazdığı terceme-i hâl kemâl-i hürmetle mütâlaa olunmuştur.” (Vassaf, V: 189)

Ebu’l-Burhân Muhammed Celâleddîn Dede Efendi

“Muhammed Celâleddîn Dede Efendi 8 Rebû’l-evvel 1265/(2 Şubat 1849) târihinde, mevlevîhânedeki kadem-zen-i âlem-i dünyâ oldu. Babası Şeyh Osmân Salâhaddîn Dede Efendi’dir. Seyyid Nâsır Abdülbâki Dede merhûmun necl-i necîbi bir zât-ı muhteremdir. Celaleddin Dede 15 Cemâziye’l-evvel 1235/(1 Mart 1820) târihinde dünyâyâ revnak-fezâ olmuştur. Mûsikîdeki behre-i külliyyesi, hele tanbûr çalmaktaki kemâlâtı cidden ve hakîkaten ziyâde idi. Nâyî Osmân Dede’nin Hicâz Âyîni’ni, düğâh makâm ve usûlünde besteleyerek tarab-hâne-i irfâna yâdigâr eyledi.” (Vassaf, V: 241)

Şeyh Hâfız İhsân Efendi

“1289/(1872) senesinde İstanbul’da, Galata’da, Arap Câmi Mahallesi’nde doğmuştur. Tarîkat-ı aliyeye nisbeti, 1307/(1889-90)’de Hz. Sünbül Hânkâhı şeyhi Rızâ Efendi merhûmdandır. Hilâfeti Hâfız Resmî Efendi merhûmdandır. İlm-i mûsikîye intisâbı olup, Galatalı Mûcib Bey’den ve Hacı Rif’at Bey’den feyz-yâb olmuştur. Hüsn-i savta mâliktir.” (Vassaf, V: 273)

İstanbul Şeyh Ali Nazmi Efendi

“Fenn-i mûsikîde mâhir ve emsâli nâdir bir azîzdir. “Derviş Ali” demekle şehîr idi. Hz. Şeyh’in (Niyazi Mısri) zâkirbaşısı idi. “Sûre-i Furkân” (سورة الفرقان) (1128) târih-i vefâtıdır İstanbul’da Hekimoğlu Ali Paşa Câmi’-i şerîfi şadırvanı kurbunda medfûndur. Gazeliyyâtı vardır.” (Vassaf, V: 120)

Şeyh Mustafa Efendi

Niyazi Mısırî Hz. Halifelerindendir. "Câmi'-i Kebîr ser-müezzini olup, "Kara Oğlan" denmekle meşhûrdur. Mûsikîde mahâret-i kâmileleri vardı. Hz. Pîr'le mâ-cerâsı ibret-nümâdır." (Vassaf,V: 112)

Şeyh Mustafa Efendi (1129/1717)

"Niyazi Mısırî Hz. Halifelerindendir. "Câmi'-i Kebîr ser-müezzinidir. "Ak Hâşiyeli" denmekle meşhûrdur. Fenn-i mûsikîde mâhir olduğu gibi, sesi de gâyet güzel imiş. Azîz Limni'de iken hânkâhda vekâlet etti. Pınarbaşı'nda Mevlevî-hâne karşısında medfûndur." (Vassaf,V: 112)

Şeyh Seyyid Muhammed Atâullâh Dede Efendi

"Galata Mevlevîhânesi şeyhi idi. 1258 sene-i hicriyyesinde (1842) tevellüd etmiştir. Atallah Dede İlm-i mûsikîde üstâz idi. İlm-i mûsikîdeki behresi hasebiyle, âyîn ve sâirenin notaya alınmasında himmet-i fevka'l-âdeleri olmuştur. Kânûn çalmaktaki ve udda kemâli bâlâ-ter idi. Mukâbele günleri mutribde okunan âyînleri büyük bir rikkatle ta'kîb eder, gerek usûlde gerek nağamâta hissettiği kusûrları ve düşüklükleri ba'de'l-mukâbele lâzım gelenlere nâzikâne, ârifâne bir sûrette ihtâr ederdi. 9 Ramazân 1328 ve 10 Eylül 1326/(22 Eylül 1910) Cum'a gecesi sekte-i kalbiyyeden tekâmîl-i enfâs-ı ma'dûde-i hayât ile semâ'-hâne-i illiyyîne intikâl etmiştir." (Vassaf,V: 168)

Nâsır Seyyid Abdülbâkî Dede

"Ebûbekir Efendi-zâde'dir. 1179/(1765-66)'da Yenikapı Mevlevîhânesi civârında pederlerinin hânesinde doğmuştur. Mûsikîye âşinâ idi. Neyzenbaşı olmuş idi. Şiirde dahi sâhib-i ihtisâs idi. İsfahân ve Acem-bûselik makâmında iki âyîni vardır. Şevk-ı tarab âyîni de müşârûnileyhindir. Mûsikîden Edvâr Risâlesi vardır. Eflâkî Dede'nin menâkıbını tercüme eylemiştir. 1219/(1804-05)'da Yenikapı Mevlevîhânesi meşîhatine nâil oldular." (Vassaf,2006)

Abdurrahîm Dede Efendi

"Ebû Bekir Efendi-zâde'dir. 1183/(1769-70)'te zînet-sâz-ı mehd-i şuhûd olmuştur. Gâyet refîk ve müessir ve latîf bir sadâyâ mâlik ve tab'an mûsikîye pek ziyâde meyyâl idi. Kudûm-zenbaşılıkta bulunup, sevdâ-yı aşk-ı ilâhî ile muhît-i istiğrâka düştü. Birâderinin irtihâlinde Seyyid Muhammed Saîd Hemdem Çelebi tarafından Yenikapı Mevlevîhânesi meşîhatine ta'yîn olundu. Şiirde dahi ihtisâsı vardı. "Kühî" tahallus eyleylermiş. 1247/(1831-32) senesinde nevâ-yı hayâtı dem-beste oldu."(Vassaf.2006)

Konyalı Yûsuf Dede Efendi

"1014/(1605-06)'te dünyâyâ gelmiş, 1080/(1699-70)'de vefât eylemiştir. 66 sene muammer oldular. Konya'dan İstanbul'a vusûlünde Galata Mevlevîhânesi'ne ney-zenbaşı oldular. Sultân Murâd-ı râbî Enderûn'a aldı. Sultân İbrâhîm'in cülûsunda Enderûn'u terk etti. Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde uzlet ettiler, sonra şeyh oldular. İrtihâllerine kadar burada kaldılar. Dîvân'ı vardır. Urefâ-yı Mevleviyye'den, âşık-ı sâdık-ı nebevî idi." (Vassaf.2006)

Ney-zen Azîz Dede

Sefine’de Aziz Dede ismen geçmekte ve onun için yazılan bir şiire yer verilmektedir. Hakkında biyografik bir malumat verilmemiştir. Aziz Dede Üsküdar’lıdır. Galata, Üsküdar, Bahariye, Yenikapı ve Kasımpaşa Mevlevihâneleri’nde neyzenbaşılık yapmıştır. Hayatının son yıllarında Üsküdar’da attar dükkanı açarak zamanını burada geçirmiştir. 30 Zilhicce 1322 (7 Mart 1905)’de vefat etmiştir. Günümüze bestelerinden bir peşrev ve dört saz semâisi gelmiştir. En bilinen eseri Uşşâk Saz Semâisi’dir. Neyzen Mehmed Emin Yazıcı (ö. 1945) ile Santûrî Ziyâ Bey (ö. 1952) talebelerinden en tanınmışlarıdır. (Özalp, 2000)

Sonuç

Tekkeler yüzyıllarca nefis eğitimi kurumları olarak, müfredâtından Türk İslam sanatlarını eksik etmemiştir. Bunun sebebi bu sanatların öğreniminin de öğretiminin de meşakkatli oluşundan sabrı öğrenmekteki en önemli araç oluşlarından olabilir. Aynı zamanda ruhun safiyet ve mükemmeliyetini hatırlatacak kadar estetik, ince zevkli ve zarif olan Türk İslam sanatlarının, kalbe en hızlı nüfuz edeni ise mûsikîdir. Kainatın her zerresinin Allah’ı zikredişinin ispatıdır. Nağmeler yaradılışın ve ahde vefânın hatırlatıcısıdır. İnsan sesinde nice Rabbanî sırlar gizlidir. Kütahyalı Sun’ullah Gaybî Hz.’nin “Zât-ı Hak bu savt-ı insanda değil de yâ nedir?” (Kemikli, 2000) sorusunun cevabı mûsikîmizin metafizik yönünü idrâk edebilenlere âşikârdır şüphesiz. İşte bütün bu erdemlere erişebilmiş nice ârif, seyr u sülûku boyunca ve nasibince mûsikînin gücünden yararlanmışlardır. Kemâlâta vardıktan sonra da ardından gelenlere ışık tutmada yine mûsikîyi kullanmışlardır. İşte Sefine hikayeleri, eserleri, başarıları, teslimiyetleri ile bu zatlara anlatılmaktadır. Hüseyin Vassaf Bey mûsikînin inceliklerine vâkıf bir kâmil olmasına rağmen icrâkâr olarak anılmamaktadır. Sefine-i Evliya’da ehlu’llâhtan mûsikî ile iştiğâl edenleri anlatırken kullandığı ifâdeler musikiden çok iyi anladığını göstermektedir. Sefinesi’nde biyografisini verdiği şeyh ve dervişânın hangilerinin bestekâr, mûsikî hocası, sâzende, müezzin, zâkirbaşı, hâfız vb. olduğuna dair bilgileri ve eserlerinden örnekleri, bazen makam ve form isimleri de zikrederek vermektedir. Sefine-i evliyâ yalnızca biyografik bilgiler içermediğinden, Tasavvuf, Edebiyat, Tarih, Mûsikî, Hat, Tarih, Sanat Tarihi, Sosyoloji, Zikir, Devran vb. her alanda incelenmesi ve ayıklanması gereken, etkileyici ve anlaşılır bir üslupta yazılmış, son derece samimi, zengin ve faydalı bir eserdir. Çalışmamız, Sefine’de mûsikîşinas olarak bahsedilen bütün zevât hakkındaki bilgilerin toplanıp, biyografilerindeki önemli kısımlar, tarikatı, yaşadığı dönem ve mûsikî ile ilgili bilgiler ve bu bilgilere başka kaynaklardan yine mûsikî ile ilgili, gerekli olabilecek yeni bilgiler de eklenerek tamamlanmaya çalışılmıştır. Gözümüzden kaçabilmiş eksiklik ve kusurlarımızın zamanla telafisine çalışılacaktır. Araştırmamız şimdilik sadece mûsikîşinas ile sınırlanmıştır. Sefine’nin zengin bir bilgi kaynağı olması, kullanılan zevkli anlatım biçimi, içindeki hatıraların ve evliyanın nutk-ı şeriflerinin engin denizine dalmakla, aslında bu eserin mûsikî açısından tam anlamıyla incelenmesine bir makâlenin hacminin yetmeyeceğini de göstermiştir.

Kaynakça

- Aksoy, H. (2003). *DİA* (Cilt 28, s. 497-498). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aksoy, H. (2003). Mehmed Rüşen Efendi. *DİA* (Cilt 28, s. 520-521). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Akün, Ö. F. (2000). İbnülemin Mahmut Kemal. *DİA* (Cilt 21, s. 249 - 262). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Albayrak, N. (1995). Erzurumlu Emrah. *DİA* (Cilt 11, s. 337-338). içinde İSTANBUL: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Derman, M. U. (1990). *Türk Hat Sanatının Şaheserleri*. İstanbul: Kültür Bakanlığı.
- Ergun, S. N. (1943). *Türk Müsîkîsi Antolojisi* (Cilt 1- 2). İstanbul.
- İnal, İ. M. (1958). *Hoş Sadâ*. İstanbul: Maarif Kitabevi.
- Kantemiroğlu, D. (2001). *Kitâb-ı İlmü'l Müsîkî Alâ Vechi'l-Hurûfat*. İstanbul: YKY.
- Kemikli, B. (2000). *Sun'ullâh-ı Gaybî dîvânı: inceleme-metin*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Konyalı, İ. H. (1964). *Abideleri ve kitabeleri ile Konya tarihi* (s. 552 - 556). içinde Konya: Yeni Kitap Basımevi.
- Mecdî. (tarih yok). *Şekâyık Tercümesi* (s. 130). içinde
- ÖNGÖREN, R. (2006). Muslihuddin Mustafa. *DİA* (Cilt 31, s. 269 - 271). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özalp, N. (2000). *Türk Musikisi Tarihi* (Cilt 1 - 2). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özcan, N. (1988). Abdi, Himmetzâde. *DİA* (Cilt 1, s. 74). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özcan, N. (1994). Edhem Efendi, Müştakzâde. *DİA* (Cilt 10, s. 417-418). içinde İSTANBUL: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özcan, N. (2013). YALIM, Mehmet Hayrullah Tâcettin. *DİA* (Cilt 43, s. 305 - 306). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özcan, N. (2016). Halim Efendi. *DİA* (Cilt ek-1, s. 522 - 523). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şengel, a. r., Töre, A., & Ömürlü, Y. (1979). *Türk Musikisi Klasikleri / İlahiler*. İstanbul : Kubbealtı.
- Şimşek, H. İ. (2003). Mehmed Emin Tokâdî. *DİA* (Cilt 28, s. 467-468). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şimşek, S. (2012). *Şeyh Hayrullah Tâceddin er-Rifâî Külliyyatı*. İstanbul: Revak Kitabevi.
- Tahir, B. M. (2009). *Osmanlı Müellifleri* (Cilt 2). (M. T.-C. Kurnaz, Dü.) Ankara: Bizim Büro yay.

Uymaz, T. (2016). *Halvetiliğin Şa'baniyye kolunda Türk Mûsikîsi*. İzmir: basılmamış doktora tezi.

Vassaf, O. H. (2006). *Sefîne-î Evliyâ* (Cilt 1 – 5). (M. Akkuş, & A. Yılmaz , Dü) İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Yılmaz, H. K. (1991). Aziz Mahmud Hüdâî. *DİA* (Cilt 4, s. 338 - 340). içinde istanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Yücer, H. M. (2009). Sefîne-i Evliyâ, *DiA* (Cilt 36, s. 303). İstanbul.